

ΜΕΡΙΚΕΣ ΑΛΗΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΟΣΟΥΣ ΤΥΧΑΙΝΕΙ ΝΑ ΕΧΟΥΝ ΑΔΥΝΑΜΗ ΜΝΗΜΗ¹

Isabelle Kalinowski*

• Wolf Lepenies, *Folgen einer unerhörten Begebenheit. Die Deutschen nach der Vereinigung* (Συνέπειες ενός ανήκουστου γεγονότος. Οι Γερμανοί μετά την επανένωση). Βερολίνο, Siedler, 1992,

ΓΙΑ τον Wolf Lepenies, πρύτανη του Wissenschaftskolleg στο Βερολίνο, η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων δεν ανταποκρίθηκε στις αφελείς εκείνες ελπίδες που εναποτέθηκαν σ' αυτήν. Προκάλεσε αντίθετα, την απειλητική επανεμφάνιση εθνικιστικών και θρησκευτικών ορθοδοξιών. Η Ευρώπη του μέλλοντος θα είναι μήπως ταυτόχρονα Ευρώπη των ανοιχτών συνόρων και Ευρώπη των προσφύγων; Η επιτυχία των μεταρρυθμιστικών κινήματων δεν θα εξαρτηθεί από το ύψος και μόνον της οικονομικής βοήθειας, αλλά και από τον τρόπο με τον οποίο αυτή θα χορηγηθεί. Είναι επιτακτικό να αποβάλει η Δυτική Ευρώπη την αυταρέσκεια εκείνη που, κατά τον Μαρξ, χαρακτηρίζει την αστική αντίληψη του κόσμου. Το πρόβλημα συνίσταται στο ξεπέρασμα οπισθοδρομικών νοοτροπιών, κάτι για το οποίο η Γερμανία προσφέρει ένα άριστο παράδειγμα: τα γερμανικά κράτη ενοποιήθηκαν πριν ενοποιηθούν οι Γερμανοί.

Η Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας (ΛΔΓ) δεν πρέπει να μας προκαλεί νοσταλγία: ο Wolf Lepenies καταγγέλλει ένα καθεστώς το οποίο «επικαλείτο τη διεθνή των εκμεταλλευομένων, ενώ ταυτόχρονα ευνοούσε τον κοντόφθαλμο εθνικισμό των νέων τάξεων προνομιούχων». Ο Lepenies στιγματίζει εδώ πρωτίστως «την αδυναμία» όλων εν γένει των Γερμανών «να νιώσουν ντροπή», και όχι μόνο των Ανατολικών, γιατί η ΛΔΓ, «εκείνο το κράτος των χαφιέδων και των συνεργατών», που «αποτελούσε συνέχεια της γερμανικής ιστορίας», ήταν, λέει ο Wolf Lepenies, «δικό μας κράτος», θα ήταν όντως το δικό μας κράτος, αν τα ρωσικά στρατεύματα είχαν φτάσει μέχρι το Ρήνο. Υπενθυμίζει δε ότι οι πρώτοι κυβερνώντες της Βόννης ήταν κάθε άλλο παρά πρώην αντιστασιακοί.

Αυταρέσκεια και μνησικακία είναι κατ' αυτόν οι δυο στάσεις που χαρακτηρίζουν κατά κύριο λόγο τη σημερινή Γερμανία. Αυταρέσκεια των Δυτικογερμανών που απορρίπτουν συλλήβδην ο,τιδήποτε προέρχεται από τη ΛΔΓ, εκδηλώνοντας ένα «πνεύμα θριαμβεύουσας ευσπλαχνίας» και μετατρέποντας «μιαν απλή αίτηση ενσωμάτωσης σε συνθηκολόγηση». Ο συγγραφέας δυσφορεί για το ότι «ένα τέτοιο ανήκουστο γεγονός παρέμεινε χωρίς συνέπειες», για το ότι, κατά τα φαινόμενα, το μόνο που πέτυχε ήταν να ενισχύσει τον συντηρητισμό των ιθυνόντων της Ομοσπονδιακής Γερμανίας.

Μνησικακία των Ανατολικογερμανών διανοουμένων που αρνούνται να παραδεχθούν τα σφάλματά τους, μνησικακία των αντιφρονούντων, που αυτοαποκλείστηκαν από τα κέντρα αποφάσεων της γερμανικής πολιτικής καθώς έτρεφαν, στα πλαίσια της Ευαγγελικής Εκκλησίας και σύμφωνα με μια παράδοση «εσωτερικότητας», ένα πνεύμα δυσπιστίας απέναντι σε κάθε πολιτική, εις βάρος μιας αποτελεσματικής αντιπολίτευσης. Μνησικακία των συγγραφέων εκεί-

* Η Isabelle Kalinowski ειδικεύεται στη γερμανική φιλολογία και φοιτά στην Ecole Normale Supérieure.

νων της ΛΔΓ που χλευάζουν την καταναλωτική φρενίτιδα των ανατολικογερμανικών μαζών.

Ο Wolf Lepenies υπογραμμίζει εν συνεχεία τις αντιφάσεις της Abwicklung, εκείνης της κάθαρσης των επιστημονικών ιδρυμάτων της ΛΔΓ που θα μπορούσε να είχε προσφέρει την ευκαιρία για μια ανανέωση σε παγγερμανική κλίμακα, αλλά ανατέθηκε σε μιαν ανεπαρκή υπουργική γραφειοκρατία. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (ΟΔΓ) έχει σφετεριστεί το δικαίωμα να αξιολογεί την επιστημονική και πολιτισμική παραγωγή της Ανατολικής Γερμανίας, ή μάλλον να της αρνείται κάθε αξία, αγνοώντας συνειδητά τα επιτεύγματα της ΛΔΓ σε τομείς όπως η γλωσσολογία, η φιλολογία, η διαστημική τεχνολογία, η φυσική, η εκδοτική δραστηριότητα, η σκηνοθεσία όπερας, το θέατρο... Παράδοξως, η καπιταλιστική Γερμανία αναπτύσσει «μια ψευδομαρξιστική αντίληψη περί της εξυγίανσης του πολιτισμού και της επιστήμης: εξαρθρώνει το πολιτισμικό και επιστημονικό ετοιμοδύναμη της πρώην ΛΔΓ, γιατί το θεωρεί προσάρτημα της πολιτικής και οικονομικής της βάσης». Παράλληλα όμως, προγράφει κάθε μαρξιστική ιδέα στον τομέα της πολιτικής και της σκέψης... Αυτή η αντίφαση κάνει τον Wolf Lepenies να επισημάνει την ανάγκη ενός «σοσιαλισμού μέσα στον καπιταλισμό, την ανάγκη να επιδιωχθεί περισσότερη ισότητα στο εσωτερικό της οικονομίας της αγοράς».

Οι Γερμανοί έχουν πάντοτε ένα σύμπλεγμα κατωτερότητας απέναντι στη Γαλλική Επανάσταση. Για τους Ανατολικογερμανούς, το 1989 ήταν το αντίστοιχο του 1789. Αλλά κατά την άποψη πολλών διανοουμένων της ΛΔΓ – κι όχι μόνον αυτής – η επανένωση πραγματοποιήθηκε με υπέρμετρη σπουδή, αφήνοντας έτσι ανεκμετάλλευτες τις δυνατότητες για μια αληθινή επανάσταση, για την οικοδόμηση ενός αυθεντικού σοσιαλισμού ανατολικά του Έλβα. Η Γαλλική Επανάσταση χαρακτηριζόταν από μιαν οικουμενικότητα. Αντίθετα, η γερμανική επανάσταση του 1989 είχε τον περιορισμένο στόχο να μεταρρυθμίσει ένα μικρό γερμανικό κράτος...

Ο Wolf Lepenies παρατηρεί ότι μετά τον πόλεμο, ο επαναπατρισμός μεγάλου αριθμού εξορίστων στην ΟΔΓ, ευνόησε μια διεθνοποίηση της πνευματικής ζωής και της γνώσης, από την οποία δεν επωφεληθήκε η ΛΔΓ. «Στη Δυτική Γερμανία, οι πολιτισμικές παραδόσεις άρχισαν να διεθνοποιούνται, να απογερμανίζονται: στην Ανατολική, οι άνθρωποι τραγουδούσαν τη Διεθνή, προσποιητά και με το ζόρι, ενώ ταυτόχρονα καλλιεργούσαν τον επαρχιωτισμό». Απόρροια της επανένωσης είναι μεταξύ άλλων και το γεγονός ότι τίθεται και πάλι υπό αμφισβήτηση η διεθνοποίηση της γερμανικής πολιτισμικής κληρονομιάς: τα σημεία μιας «αναβίωσης του εθνικισμού», μιας «αναθεώρησης της ιστορικής συνείδησης», που ευνοήθηκε από «αναίσχυντες αποκαταστάσεις» (ο Lepenies τονίζει ιδιαίτερα εκείνην του Heidegger και του Carl Schmitt), ολοένα και πολλαπλασιάζονται. Η δημοκρατία της ΟΔΓ, βαθιά ριζωμένη στο περίφημο «οικονομικό θαύμα», δεν έπαιρνε ρίσκα: στο εξής, θα πρέπει οι Γερμανοί να επινοήσουν εκ νέου τη δημοκρατία, αφού πάντως να καλλιεργούν εκείνη τη «μεμφίμοιρη νεογερμανική μεγαχολία» ώστε να στραφούν προς τον υπόλοιπο κόσμο.

Μετάφραση από τα γαλλικά: Νίκη Μολφέτα
(Κέντρο Λογοτεχνικής Μετάφρασης - Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Δημοσιεύτηκε στην επιθεώρηση *Liber*, τεύχος 10, Ιούνιος 1992.